

۲۰۲۱/۴/۷

پێکخه‌ری پاسپارده‌ی نێوده‌وله‌تییه‌کان: دامه‌زراوه‌ی حکومه‌یه‌ییه‌کان کاری له‌پێشینه‌یان بریتیه‌یه‌ له‌ پاراستنی سه‌روه‌ری یاسای و پێوه‌ره‌کانی حوکمه‌رانی باش و هه‌موو په‌هه‌نده‌کانی مافی مرۆف

پێکخه‌رای لێبووردنی نێوده‌وله‌تی له‌ ۷ ی نیسانی ۲۰۲۱ دا هه‌له‌سه‌نگاندنه‌کانی خۆی له‌سه‌ر په‌وشی مافه‌کانی مرۆف له‌ ۱۴۹ وڵات ب‌لاوکرده‌وه‌. راپۆرته‌که‌ هه‌ندیک بابته‌ی وروژاندوووه‌ که‌ له‌م لێدوانه‌دا روونده‌کرینه‌وه‌ .

له‌م باره‌یه‌وه‌، د. دیندار زێباری، پێکخه‌ری پاسپارده‌ی نێوده‌وله‌تییه‌کان، راپیگه‌یاند که‌ 'حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان میوانداریی 992 هه‌زار و 732 ئاواره‌ و په‌نابه‌ر ده‌کات . به‌ وردی 734 هه‌زار و 713 یان ئاواره‌ن، 238 هه‌زار و 345 په‌نابه‌ری سوری و 8 هه‌زار و 440 په‌نابه‌ری تورکی و 10 هه‌زار و 534 په‌نابه‌ری ئێرانی و 700 په‌نابه‌ری فه‌له‌ستینی هه‌ن. زۆرینه‌ی ئاواره‌کان و په‌نابه‌ره‌کان له‌گه‌ڵ کۆمه‌لگه‌ خانه‌خوێکانی هه‌ریم ده‌ژین ، له‌کاتیکیدا ته‌نیا 29 % له‌ 35 که‌مپدا ده‌ژین . نزیکه‌ی 38 % ی کۆی دانیشته‌وانه‌ ئاواره‌بووه‌کان له‌شاری هه‌ولێر ده‌ژین و له‌ده‌هۆک 41 % و له‌سلێمانی 21% نیشته‌جین .

دیندار زێباری دووپاتی کردوه‌وه‌ که‌ حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان هه‌وله‌کانی ته‌رخانه‌کردوووه‌ بۆ له‌خۆگرته‌ی ئاواره‌ و په‌نابه‌ران له‌ ژێر هه‌ر بارودۆخیکیدا بێ. سه‌باره‌ت به‌ گه‌رانه‌وه‌ی ئاواره‌کانیش، د. دیندار زێباری راپیگه‌یاند که‌ سیاسه‌تی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان پوونه‌ و بریتیه‌یه‌ له‌ پشتگیریکردن و هاندان و ئاسانکاری بۆ گه‌رانه‌وه‌ی ئازادانه‌ی سه‌رحه‌م ئاواره‌کان بۆ ناوچه‌ په‌سه‌نه‌کانیان، له‌و چوارچه‌یه‌یه‌دا حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان له‌ سالی 2016 هه‌و ئاسانکاری بۆ پرۆسه‌ی گه‌رانه‌وه‌ی زیاتر له‌ 700 هه‌زار که‌س کردوووه‌ بۆ ناوچه‌ ئازادکراوه‌کان .

ئهو‌هی جێی سه‌رنج و تێبینیه‌یه‌ ، زۆرینه‌ی ئه‌و ئاواره‌ ئاره‌زووی گه‌رانه‌وه‌ بۆ زیدی په‌سه‌ن و ئازادکراوه‌کانی خۆیان ده‌که‌ن ، به‌لام به‌ پێی راپرسیی بیروپا‌کان که‌ پێکخه‌راوه‌ی مرۆپیه‌کان ئه‌نجامییان داوه‌ ، زیاتر له‌ 80 % ی ئه‌و ئاواره‌ ئاماده‌ نین هه‌نووکه‌ بگه‌رێنه‌وه‌، به‌هۆی نه‌بوونی مه‌رجی پێویست ، وه‌ک خه‌زمه‌تگوزارییه‌ سه‌ره‌تاییه‌کانی ژیان و هه‌لی کار و پالپشتیی دارایی. تیکدانی مال و خه‌می ئه‌منیش بووه‌ هۆی دوودل‌بوون له‌ گه‌رانه‌وه‌ .

سه‌باره‌ت به‌ بۆردوومانی سنووره‌کان، پێکخه‌ری پاسپارده‌ی نێوده‌وله‌تییه‌کان راپیگه‌یاند که‌ ژبانی هاوڵاتیانی کوردستان ده‌خاته‌ مه‌ترسییه‌وه‌ و مال و زه‌وی و مالیان وێران ده‌کات و زه‌ویه‌ کشتوکالیه‌کانی گوندنشینان له‌ناوبردوووه‌ و ژێرخانی مه‌ده‌نی په‌کی که‌وتوووه‌ و زیان به‌ دارستانه‌کان گه‌یشته‌وووه‌، هه‌روه‌ها

ئەم كەردەوانە ئاوارەبوونى بەسەر زۆرىك لە گوندنشىنەكان سەپاندوو و بە دەیان قوربانىش و كوژرانى پىنج ھاوولاتى مەدەنى لى كەوتۆتەو .

زىيارى دووپاتىكەردەو كە `حكومەتى ھەريىمى كوردستان داواى لە پەكەكە و يەكەكانى دىكەى چەكدارى كەردوو، كە دەست لە ھىرشكەردنە سەر دەولەتانى دراوسى لە خاكى ھەريىمى كوردستانەو ھەلگەرن. ھەروەھا، داواى لە ولاتانى دراوسى دەكات، كە پەچاوى ئەو بەكەن، كە ھاولاتيانى مەدەنى ناوچە سنوورىيەكان دەژين، كە ئىستا لەبەر بۆردوو مانەكان ناچارن لە مالەكانيان ھەلبىن و واز لە زەوييە كشتوكالايەكانيان بھين .

ليژنەى مافى مەروۇف لەپەرلەمانى ھەريىمى كوردستان لەبەرنامەيدايە ياداشتىك بۆ ئەو زيانانەى كە بەر دانىشتووانى ناوچە سنوورىيەكان كەوتوون پيشكەش بە سەرۆكايەتى پەرلەمان بكا و دواتر بۆ خەملاندن و دابىنكردنى قەرەبوو كە، ياداشتەكە دەبردريت بۆ ئەنجومەنى وەزيران .

راپۆرتەكەى لىبوردنى نۆودەولەتى نىگەرانى دەربارەى ئازادىيەكانى رادەربىرپىن و رۆژنامەوانى دەورۆژينى. لە ھەريىمى كوردستان ياساى ژمارە 35 ى سالى 2007 ئازادى رۆژنامەگەرى و رادەربىرپىن رىكەدەخات. ھاوكات رۆژنامەنوسان بەرپرسن لەپاراستنى ئاسايشى نەتەويى و خۆبەدوورگرتن لەناووزراندنى دەزگا شەرىعيەكان بەبى بەلگەى پيوست. لەگەل ئەو ھەشدا ھىچ رۆژنامەنوسىك بە ھەپەمەكى دەستگىرنەكراو، ريسا و ريكارى پوون ھەيە كە جيبەجى دەكرين دواى ئەو ھى دادگا پروسەى ياساى دەستپيدەكات .

مافى خۆپيشاندان و ئازادى گەردبوونەو ھەش بە ھەمان شيوە لە چوارچيوەى ياسادا ريكخراو. ياساى پەرلەمانى كوردستان ژمارە 11 ى سالى 2010 رپگە دەدات بە ريكخستنى نارەزايەتى لە ھەريىمى كوردستان. خەلك لە پووى دەستوورى و ياساىيەو رىگەيان پيدراو خۆپيشاندان ئەنجام بەدن، رابوؤچوونى خۆى دەربىرپىن و داواكارىيەكانيان بگەپەن تا ئەو ماوہيەى كە دوور بيت لە توندوتىژى و كارى تيكەدەرانە.

لە دريژەى قسەكانيدا، د. دىندار رايگەياند كە `دەزگاكاني جيبەجىكردنى ياسا پابەندن بە دەستگىرنەكردنى ھىچ كەسىك بەشيوەيەكى ھەپەمەكى . سەرنجىك بۆ ئەو شەپۆلى نارەزايانەى لە زاخو و سليمانى لەمانگەكانى ئاب و كانوونى يەكەمى 2020 رووياندا، ئەو دوو نارەزايى دەربىرپە بەمەبەست لەلايەن ھەندىك كەسەو بەلارپيدابردنى داوا ئاستىخوازەكانى خۆپيشاندەرانيان ليكەوتەو، و ئەو كەسانە چەك و كەلوپەلى برىنداركەريان خزانە نۆو خۆپيشاندانەكان و سامانى گشتى و تايبەتيان

تېكىشكاند و قوربانى ھەم لەلايەن خۆپيشاندەران و ئەفسەرانى جېبەجېكردىنى ياساۋە تۆماركرا. لەگەل ئەو ھەشدا، ياسا پارىزراۋە و تەواۋى سەرىپچىكاران بە گوڭرەى ياسا مامەلەيان لەگەل كراۋە .

سەبارەت بە خوشك و برايانى ئىزىدى، د. دىندار رايگەياندا كە `دواى ئەو نەھامەتيانەى كە كۆمەلگەى ئىزدى پييدا رۆيشت ، حكومەتى ھەرىمى كوردستان دەستى ھاوكارى بە شيۋازى جۇراۋجۇر بۇ ئاۋارە بووھەكان درىژ كەد بەبى جياۋازى ، كە برىتى بوو لە يەكەم دابىنكردىنى شوپىنى تايبەت بۇ دالەدانىيان پاشان دابىنكردىنى ھەموو خزمەتگوزارىيە سەرەتاييە پيويستەكانى ۋەك ئاو و خۇراك بۇيان .`

ئەنجومەنى ۋەزىرانى ھەرىمى كوردستان لە رۆژى 08 / 21 / 2014 بېرىرى ژمارە ( 5170 ) ى خۆى دەرکردوۋە بۇ پېكھېننى لىژنەى بالا بۇ بەجىنۆسايد ناساندنى ئەو تاۋانانەى بەرامبەر بەئىزىدىيەكان كراۋە و لىژنەكەش لەماۋەى سالانى راپردودا كارى بۇ بەئىۋدەۋلەتېكردىنى ئەو كەيسە كردوۋە و ھەۋلىداۋە دەنگدانەۋەى ئازارەكانىيان بۇ دادگاي تاۋانى نىۋدەۋلەتى ببات .

`جگە لەۋەش لىژنەيەكى تايبەت پېكھېنرا بۇ كۆكردنەۋەى زانىارى و بەدۋادچوون دۆسيەى ئەو رپىنراۋە ئىزىدىيانە و لىژنەيەكى دادوهرى پېكھېنرا بۇ لىكۆلىنەۋە لەو تاۋانانەى رېكخراۋى تىرۆرىستى داعش لەناۋچەى شەنگال و ناۋچەكانى تىرى دەۋرۋبەرى ئەنجاميانداۋە لەرپى بەدۆكىومىنتكردىنى ئەو تاۋانانە و تۆماركردىنى لىدوان . لەم كابىنەيەدا لىژنەى جىنۆسايد پېكھېنراۋە بۇ تەۋاكردىنى كارەكانى لىژنەكانى تر .`

حكومەتى ھەرىمى كوردستان بە شانازىيەۋە كاردەكات بۇ پاراستن و بەرزكردنەۋەى ئەو بەھايانەى كە پيويستن بۇ ژيانىكى مەدەنى و شايستە دامەزراۋە حكومىيەكان كارى لەپيشىنەيان برىتتيە لە پاراستنى سەرۋەرى ياساى و پيۋەرەكانى ھوكمرانى باش و ھەموو رەھەندەكانى مافى مرۆف.